

Iz pedagoške teorije i prakse

Stručni rad
UDK: 801.73:37.01

Marta Smiljanić

Hermeneutika u kontekstu znanosti o odgoju

Sažetak

Hermeneutika kao umijeće tumačenja prvotno je bila vezana uz radove na tekstu, ali mislioci i znanstvenici brzo su shvatili njezinu vrijednost i u društvenim znanostima. Razumijevanje odgajanja jedan je od ključnih segmenata pedagogije na kojemu se temelji svaki odgojni odnos. U ovome članku prikazan je razvoj hermeneutičke misli, kako su je glavni predstavnici vidjeli te je se povezuje s holističkim shvaćanjem i razumijevanjem čovjeka. Zatim se prelazi na duhovnoznanstvenu pedagogiju koja je u svojoj srži primijenjena hermeneutika. Ona kreće od promatranja konkretne situacije, zatim se poseže za vlastitim iskustvom (kako ja shvaćam tu situaciju) da bi se kasnije lakše došlo do zajedničkog iskustva kao i uvažavanja povijesnog razvitka – društveni i osobni razvojni proces pojedinca. U zaključku, autorica daje i vlastitu refleksiju na svoju praksu koristeći temelje ovog članka.

Ključne riječi: duhovnoznanstvena pedagogija, hermeneutika, odgojni odnosi, problem istine, tumačenje.

Uvod

„**N**e vidimo ono što je, nego ono što jesmo“ rečenica je koja bi mogla sumirati problematiku ovog rada kao i generalan problem društvenih znanosti. Kako objektivno gledati nešto što se ne može u potpunosti kvantificirati, kad ne možemo izaći iz sebe kao subjekta s osobnim doživljajem. Na temelju ove ideje javlja se i potreba za razvijanjem znanosti o tumačenju, odnosno razumijevanju – hermeneutici. Ovo pitanje mučilo je još stare Grke. Tako Platon u nekoliko svojih dijaloga (Protagora, Ijon, Gorgija) govori o umijeću tumačenja. U svom dijalogu Ijon govori da je otkrivanje autorove „διάνοια-ε (misli)“ pravi zadatak umijeća tumačenja. Platonov Sokrat ondje inzistira na tome da dobar rapsod – pjevač Homerovih stihova, mora razlikovati riječi od namjere onoga što se zapravo željelo reći i samim time i auditoriju protumači misao koja se u pjesmi krije (Deretić, 2011). Pri osobnom tumačenju bilo čega nužno se unose i vlastita mišljenja, predodžbe i pojmovni aparati. No je li to nužno nedostatak?

Cilj hermeneutičkog umijeća ne mora se tražiti u rekonstrukciji autorova „διάνοια“ već u tumačenju istine i smisla koji iza njega stoji (Deretić, 2011). Istina i smisao pročitanoj temelji su svake znanosti pa tako i znanosti o odgoju jer svaka napisana teorija bezvrijedna je ako nije shvaćena u svojoj biti od strane praktičara.

Hermeneutička disciplina

„Teško će se sporazumjeti dva čovjeka koja misle različito. Lako će se sporazumjeti dva čovjeka koja misle.“

— Meša Selimović

Hermeneutika se u svojoj srži može definirati kao umijeće tumačenja. Njezine začetke nalazimo još u 6. st. prije nove ere kada je Teagan iz Regija otkrio alegorijski način čitanja uvidjevši da se surovim pričama o bogovima (incesti, preljubi, nasilje) iznose duboke istine o silama koje nama vladaju i videnju svijeta koji se u suštini ne mijenja (Deretić, 2011). Od onda do danas prošlo je mnogo vremena pa su se i ideje mijenjale i sazrijevale. Njemački su mislioci zaslužni što je od tradicionalno književno – biblijski – pravne hermeneutika vinuta do univerzalnog filozofijskog pristupanja svijetu (Pavić, 1998). Ocem suvremene filozofije smatra se Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher koji će reći da je cilj hermeneutike razumijevanje u najvišem smislu, a same misli se ni ne trebaju obrađivati kao nešto objektivno, već kao faktum – samim time ne dolazi do dijalektički različitih smislova (Schleiermacher, 2002). Ipak, ni za Schleiermачera hermeneutika nije tako jednostavna te će on kasnije navesti i brojne uvjete koji prethode razumijevanju. Hermeneutika treba temelj imati u cjelovitom razumijevanju čovjeka u njegovom jedinstvu. Ona nije isključivo usmjerena na razumijevanje teksta ili danog govora – konačni cilj je razumijevanje čovjeka u cjelini. Već se ovdje može zamijetiti holistički pristup čovjeku kao subjektu s više sfera od kojih se svaka odražava na njegovu osobnost i djelovanje,

a samim time trebala bi utjecati na osobu koja pokušava razumjeti subjekt. Razumijevanje nije samo puki prikaz čovjekovih misli kao individue, već istodobno način dospijevanja do onog općeljudskog koje teško postaje opće u smislu hladne zakonitosti.

Gadamer (1986, str. 52) će dodati i snažniji teorem „nije moguća izjava koja je istinita općenito“. Problem istine formirane od strane pojedinca, a samim time i društvo formirano od tih pojedinačnih istina teško je metodološki obuhvatiti. Društvo ima svoju vlastitu realnost i zato ne može svoje temelje ispitivati naturalistički. Jedino što nam u društvu može biti neposredno dano je samo mnoštvo različitih ljudskih akcija jednih s drugima i jednih protiv drugih koje mi shvaćamo isključivo individualno po analogiji s nama samima. Budući da je ovdje subjektivnost neminovna, treba potražiti objektivnost gdje god je moguće. Tako će se problem razumijevanja kao koncepta odnosno metode (u širem smislu te riječi) nametnuti kao važno pitanje razumijevanja društva. Samim time hermeneutička disciplina nameće se kao metoda unutar društvenih znanosti (Afrić, 1984).

Hermeneutički krug

„Cjelina je nešto više od pukog zbira svojih dijelova.“

— Aristotel

Najvažniji hermeneutički teorijski problem je problem hermeneutičkog kruga. Ideja hermeneutičkog kruga seže još u doba Aristotela, a laički bi značilo da ne možemo razumjeti dio bez znanja o cjelini, ali ni cjelinu bez znanja o

njezinu djelu (Huilin, 2014). Hermeneutika kao teorija razumijevanja razlikuje se od logike u tome što je u logici dosta jednostavno razlučiti ispravno mišljenje od krivoga (izvođenjem sudova) dok to kod hermeneutike nije tako jednostavno (Afrić, 1984). Logika, ako i ima dodatan sadržaj koji utječe na konkluziju, sastavlja taj sadržaj u obliku sudova koji se tada odgovarajućim operacijama svedu na opći sud koji vrijedi uvijek (ili se točno zna pod kojim uvjetima je sud istinit, primjerice – da bi disjunkcija bila istinita, dovoljno je da je samo jedan od sudova koje obuhvaća istinit). Bollnow u svojoj analizi hermeneutičke logike posebno naglašava važnost situacijskog iskustva kao i neophodnost ispunjenja ispraznih logičkih tvorevina konkretnim životnim sadržajem (Pavić, 1998).

Teško je reći, ako se govori u terminima logike, radi li se ovdje o indukciji ili dedukciji jer hermeneutički krug podrazumijeva nužnost razumijevanja individualnog iz cjeline i cjeline u tom individualnom. Dakle, da se analizom dospije do cjeline intenzivnog smisla (autorove intencije) kao i do razumijevanja drugoga i njegova htijenja (Pavić, 1998). Na tragu toga i Schleiermacher (2002) će dati teorijsku postavku da je svaki individuum „tubitak cjeline“ (das Dasein des Ganzen), njezin pojedinačni samoprikaz. Ovakve definicije mogu zvučati zbunjujuće pa je dobro konzultirati Lenzena (2002, str. 131) koji definiciju hermeneutičkog kruga daje na konkretnom društvenom primjeru: „Svaki čovjek od prvoga dana svoga života stječe iskustva. Na osnovi tih prethodnih iskustava, on pristupa zbilji koju susreće i stalno je tumači. Ta tumačenja neprekidno dovode do potvrde, ali i modifikacije vlastitog predrzumijevanja. S

modificiranim predrasudijevanjem čovjek tada tumači elemente stvarnosti koje iznova susreće u vremenskom tijeku.“ Skupljajući sva životna iskustva koja proizlaze iz interakcije s drugim, ali i svijetom generalno, stječemo određeno unutarnje iskustvo. Unutarnje iskustvo do kojeg se dolazi putem razumijevanja postaje polazište za logiku, spoznajnu teoriju i svaku znanost o stvaranju jedinstvenog pogleda na svijet (Weltansicht) i na njemu počivaju psihologija, estetika, etika i srodne discipline (Pavić, 1998). Među ovdje spomenutim srodnim disciplinama svoje mjesto naći će i pedagogija kao znanost o odgoju. Za odgajatelja, odgajanika i sve subjekte od iznimne je važnosti razumijevanje. Razumijevanje kao temelj koncepta unutarnjeg iskustva teško je „ukalupiti“ pa će i Gadamer (1965, str. 48, navedeno u Barbarić i Bracanović, 2001, str. 32), jedan od otaca hermeneutike, reći: „Fenomen razumijevanja prožima ne samo čovjekove odnose sa svijetom, on i u okviru znanosti ima samostalno važenje i opire se pokušaju da bude pretvoren u znanstvenu metodu.“ Upravo ovim problemom korištenja hermeneutike kao znanstvene metode bavili su se brojni mislioci. Razumijevanje kao koncept ima i vlastitu problematiku.

Prvi problem razumijevanja je problem određivanja polazne točke. Kako razumjeti neko posve novo iskustvo? Ili tome suprotan problem - čemu uopće gledati na razumijevanje kao problem za iskustvo s kojim smo se susreli? Ovaj paradoks zapravo je sama srž fenomena razumijevanja (Pavić, 1998). Naravno, i ovdje se javlja problem relacije između djela i cjeline. Kako kaže i sam Dilthey (1980): „Cjelokupnost djela mora se razumjeti kroz njegove osobne

propozicije i relacije, i već puno razumijevanje jedne individualne komponente pretpostavlja razumijevanje cjeline.“ Iako se čini kako su neki od ovih problema nepremostivi, mnogi su mislioci pokušali dati svoje viđenje/rješenje ovih problema. Već spomenuti Dilthey će, u kontekstu uloge hermeneutike u znanosti o odgoju, odigrati krucijalnu ulogu.

Duhovnoznanstvena pedagogija

„Ono što možemo naučiti od povijesti je da nitko ne uči iz povijesti.“

— Otto Eduard Leopold von Bismarck

Polazište za opću teoriju obrazovanja možemo pronaći u odgojnoj stvarnosti kao smisljenoj cjelini. Smisljena cjelina označava sklop postignuća koje je moguće pratiti kroz povijest, izgrađuje se u ustanovama i zakonima, ali istodobno kroz teorije promatra svoje postupke, ciljeve, metode, sredstva i ideale. Sadrži vlastitu ideju koja se manifestira u svakom odgojnom činu, a može se shvatiti samo u trenutnom povijesnom kontekstu (Nohl, 1988 navedeno u König i Zedler 1998). Smisljena cjelina u kontekstu Diltheyja znači da odgojna stvarnost za dotične osobe posjeduje značenje. Ta stvarna odgojna situacija pobuđuje određene misli, povodi za određenim namjerama i ciljevima i potiče na iskazivanje određenih stavova i osjećaja. Samim time, zadaća pedagogije kao hermeneutičke discipline je spoznati značenje odgojne stvarnosti (König i Zedler 1998). Spomenuto je da se smisljena cjelina može pratiti kroz povijest. Valja imati na umu da se ovdje govori o dvije povijesti. Onoj općeljudskoj, koja obu-

hvaća sva događanja, ratove, raskole i mirenja koja su se odvijala i neminovno se odrazila na trenutno stanje čovječanstva, i onoj osobnoj povijesti, koju svaka individua stječe za vrijeme svog životnog vijeka. Na temelju smislene cjeline utvrđena je duhovnoznanstvena pedagogija. Istraživačka metodologija duhovnoznanstvene pedagogije sadrži četiri koraka:

1. promatranje konkretne situacije – osobu se treba vidjeti i čuti kako bi se uz verbalnu čitala i neverbalna komunikacija, kako bi se saznalo koji su njezini ciljevi, bojazni, strahovi i drugo; ovdje se spominje i sudjelujuće promatranje kao adekvatan oblik opažanja

2. posezanje za vlastitim iskustvima – svakome je lakše tumačiti postupke osobe koje su mu slične, bliske (slična društveno – kulturna – odgojno – obrazovna pozadina); „obuvanje tuđih cipela“ jedna je od polaznih točaka hermeneutike

3. posezanje za zajedničkim iskustvima – ovdje ulaze sva društveno-gospodarsko-politička pravila prostora na kojem osoba djeluje i živi (Diltheyjev „objektivni duh“)

4. uvažavanje povijesnog razvitka – uvažava se društveni i osobni razvojni proces pojedinca (Turk, 2014).

Vidljivo je da je u duhovnoznanstvenoj pedagogiji izrazito važna svijest samog istraživača o brojnim čimbenicima koji mogu utjecati na ispitanika, ali i na njega samoga. Duhovnoznanstvena znanost kao i duhovnoznanstvena pedagogija nisu mnogo mirovale, već su se snažno razvijale. Tako je od sredine 20-ih godina 20. st. do 1933. i zatim od 1945. do 1960. duhovnoznanstvena pedagogija bila najutjecajniji smjer u znanosti u odgoju u Njemačkoj (tadaš-

njoj Saveznoj Republici Njemačkoj). U vrijeme nacional-socijalizma smatrali su je „liberalnom“ i „nepolitičkom“, a značajnije predstavnike tog pravca nadzirali su i ograničavali im slobodu (Tillman, 1994).

Duhovnoznanstvena pedagogija zasniva se na snažnom zaokretu od normativne pedagogije zasnovane na tradiciji herbartianizma, a njezino polazište su konkretne pedagoške situacije. Ona se tako suprotstavlja normativnoj pedagogiji na čelu s Herbartom. „Herbartova teorija odgojne nastave primjer je uravnoteženog (onog dijalektičkog), to jest mišljenja prema kriteriju prave mjere (i/i). Iz pojma odgojne nastave proizlazi da ne treba suprotstavljati nastavu usmjerenu prema sadržajima i nastavniku – nastavi usmjerenoj prema kompetencijama učenika“ (Palekčić, 2015, str. 141 – 142). Prema Herbartu, pedagogija je okrenuta svrsi odgoja, ali ona se ne nalazi u ciljevima koje postavlja država. Jasno je da su ovakva razmišljanja izazvala negodovanje u ondašnjem društvu. Osim (ne)odobranja određenih institucija, i u svoje vrijeme, Hebart je bio svjestan prepreka koje se mogu javiti u provođenju programa odgojne nastave. Tako izdvaja dva problema: 1. pretjerano pouzdanje u metodu (svašta može proći pod metodu) i 2. otežano razlučivanje prolaznog i površnog od trajnog u osnovi pojavnog (Palekčić, 2010). Ipak, duhovnoznanstvena pedagogija ide korak dalje od Herbarta stavljajući naglasak na iskustva odgajnika i odgajatelja u pedagoškoj situaciji s kojom su se već sreli ili se prvi puta susreću. Doduše, i oni se s Herbartom slažu oko problema metode za dobivanje adekvatne slike društvene realnosti.

Kritika duhovnoznanstvene pedagogije

„Kritičar je čovjek koji zna put, ali ne zna voziti.“

— Kenneth Tynan

Kao glavni problem duhovnoznanstvene pedagogije ističe se njezina (ne)praktičnost u smislu napredovanja društva. Neminovno je da je ona kao dijagnostička, humanistički obojana ideja izrazito dobra. Ali izgleda kao da se ona bavi pokušajem opisivanja, odnosno razumijevanja zbilje onakvom kakva jest, bez naglaska na praktične savjete – kako utjecati na pozitivne promjene u toj zbilji kao i zanemarujući određene društvene čimbenike koji (uvelike) mogu utjecati na djelovanje subjekta. Mollenhauer (1986) će reći da ona „može razjasniti jezičnu igru, ali samo u ograničenoj mjeri pridonosi kritici“, Blankertz (1970) kaže da je „svoj odnos prema praksi uspjela odrediti samo u epigonskom i afirmativnom, ali ne i u predvodničkom i kritičkom obliku“ dok će Klafki (1971) dodati da je „previjdjela ili zanemarila odlučujuće pretpostavke i često neželjene posljedice odgojnog djelovanja“ (navedeno u König i Zedler 1998, str. 120).

Ove kritike temelje se na ideji da duhovnoznanstvena pedagogija ne ostvaruje dobro svoj cilj, koji bi za svaku teoriju odgoja trebao imati i praktičnu dimenziju. Ipak, ne može se opovrgnuti novitet i dašak preispitivanja koje je donijela sa sobom. Očigledno je da određen broj znanstvenika zamjera duhovnoznanstvenoj pedagogiji manjak kritičnosti, ali ipak, upravo je ona navela akademsku zajednicu na traganje za novim rješenjima.

Objektivna hermeneutika

„Neprestano se trudim da priopćim nešto nepriopćivo, da objasnim nešto neobjašnjivo.“

— Franz Kafka

Cilj objektivne hermeneutike bio bi spoznaja „latentne smisaone strukture“; ovaj pojam također je uveo sam Oevermann, a označava svjesnost važećih pravila koja su prisutna u društvu i na temelju kojih ljudi u tom društvu djeluju (Oevermann, 1986 navedeno u König i Zedler 1998). Ovaj obrazac izrazito asocira na simbolički interakcionizam, ali i sam Oevermann odmaknut će se od toga tvrdnjom da interakcionista naglasak stavljaju na subjektivni nacrt zbilje. U knjizi *Teorije znanosti o odgoju* (König i Zedler 1998) autori dijele živopisan primjer objektivne hermeneutike, odnosno latentne smisaone strukture koji je dao sam Oevermann (1979): Obitelj večera zajedno s dva gosta, majka je pripremila mesne valjuške koje su gosti pohvalili. U tom trenutku otac se nadovezuje i kaže gostima: „Pa, njih pravi sasvim dobro.“ Naivno bi se moglo zaključiti da je otac samo dao kompliment majci. Ipak, dubljom analizom, dolazi se do sljedećih zaključaka: „njih“ upućuje na to da je ovo jelo iznimka; „sasvim“ označava ublažavanje iskaza i ne označava intenziviranje, već degradiranje onog dobrog koje slijedi; i na kraju, ova primjedba upućena je gostima, a ne majci, te se time podcjenjivanje dodatno pojačava. Iz ovog primjera može se vidjeti analiza koju vrlo vjerojatno na nesvjesnoj razini svi svakodnevno rade. Ipak, osvješćivanje istog, korištenje određenih metoda i pravila prilikom provođenja čini objektivnu hermeneutiku odličnom metodom

društvenih znanosti. Oevermann je pokušao dati konkretne korake za praktičare objektivne hermeneutike:

1. detaljna analiza teksta u gdje su znanje i vanjski kontekst kao i pragmatični tip interakcije unaprijed objašnjeni i usađeni u um istraživača

2. analiza sekvencije svakog individualnog doprinosa interakciji, korak po korak što je ujedno i najzahtjevniji dio metode

3. potpuna interpretacija objektivnih podataka o društvu od svih sudionika interakcije prije ikakvog pokušaja interpretacije (Oevermann, 1980, navedeno u Reichertz, 2004).

Iako se objektivnom hermeneutikom može dokazati da se razumijevanje određenih situacija mora zasnivati na određenim pravilima, može li se stvarno analizom latentnih smisao-nih struktura doći do univerzalnih teorija? Dodatni je problem što Oevermann ovdje poseže za psihoanalitičkim obrascima tumačenja kod kojih uvijek postoji opasnost da istraživač poznaje „stvarne“ motive ispitanika što, naravno, ne mora biti slučaj (König i Zedler, 1998). Ovaj tip komunikacija odvija se i u razredu, često učenicima iz tona i konteksta dobiju mnogo više informacija nego iz samih izgovorenih riječi. Mnogi nastavnici često i svjesno koriste neverbalnu komunikaciju kako bi prenijeli svoju poruku.

Zaključak

„Sve što znamo o budućnosti jest da će biti drugačija.“

— Peter Drucker

„Kada je Max Frisch primijetio da su se ljudi koji su povremeno sa strašću i razumijevanjem

sudjelovali u takozvanim kulturnim dobrima mogli bezrezervno staviti u službu ubilačkih praksi nacionalsocijalizma, to nije bio samo indeks uznapredovale podijeljene svijesti nego i objektivno zaoštrena laž sadržaja tih kulturnih dobara, humanosti i svega što joj pripada, ukoliko ona nisu ništa drugo do kulturna dobra. Njihov vlastiti smisao ne može se odvojiti od ustrojstva ljudskih stvari. Obrazovanje koje apstrahira od toga samo sebe postavlja i apsolutizira, već je postalo poluobrazovanje“ (Adorno, 1997, 94–95, navedeno u Krstić, 2020). Zašto sam izdvojila ovaj citat? Mislim da je upravo u razumijevanju teorija, razumijevanju drugih, razumijevanju vlastitog sebe tajna dobrog društva. Odnosno, u negativnom obliku, smatram da nedostatak istog dovodi do srozavanja čovječanstva, do „razvijanja“ umova kojima se lako manipulira ...

Prvo bih se, u skladu sa samom temom, voljela deklarirati kao subjektivna i svjesna da su sva moja promišljanja obojena iskustvom koje sam stekla u svom dosadašnjem životu. Kako kaže Alan Wilson Watts, poznati engleski govornik i autor: „Primjećujemo samo ono što smatramo da je vrijedno primijetiti, te su stoga naši pogledi izuzetno selektivni.“ Izdvajam tako svoj selektivni pogled na temu:

Kada se u Google upiše pojam „hermeneutika“ u manje od sekunde dobivate 576 000 rezultata; ako upišete taj pojam na engleskom jeziku – „hermeneutics“, u istom vremenu dobivate 5 890 000 rezultata. Osim što iz ovoga možemo zaključiti da nam kritično nedostaje ažurnije prevođenje znanstvenih tekstova, možemo zaključiti i da je tema hermeneutike duboko ukorijenjena u našoj realnosti i samim time postaje

objekt, ali i sredstvo brojnih istraživanja. Problem razumijevanja i problem tumačenja nalazi se u svim društvenim znanostima pa tako i u pedagogiji. Gledamo li na čisto praktičnom nivou problem odgoja kao i znanost o odgoju u kontekstu ove teme, javljaju se brojna pitanja: Kako razumjeti odgajnika? Što sve utječe na njega prilikom njegova donošenja odluka? Odgovara li njegov verbalni izražaj stvarnoj situaciji? Kako bih reagirala da se neka određena situacija dogodila u gradskoj, a ne u ruralnoj školi? Jesam li ja pristrana u ovoj odgojnoj situaciji jer sam u nekom dijelu svog života imala iskustvo slično odgajniku? Čini li me to manje ili više kompetentnom za ovu situaciju?

Posljednjih godina radim na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i kada sada retrospektivno gledam, nisam veliku pažnju obraćala na dubinsko razumijevanje svojih studenata. Bilo je dovoljno da oni na onoj praktičnoj, reproduktivnoj razini znaju određeni pojam i koje pojmove ne smiju miješati, ali nisam se istinski trudila ispuniti ono „zašto“. Još gore, nisam pokušavala razumjeti njihovo razumijevanje. Mislim da, dok je zadaća hermeneutike u domeni znanosti o odgoju razumjeti odgajnika, zadaća je dobrog profesora otići i korak dalje i pokušati razumjeti kako on razumije određeno gradivo. Smatram da se općenito od sugovornika može dobiti puno više nego što se obično traži, pa u skladu s tim i u nastavi možemo mnogo više dobiti od studenata.

Ovo podsjeća na metodu koju je razvio još sam Sokrat – dijalošku metodu, znanu još i kao majeutički razgovor. Majeutika bi u svom doslovnom značenju označavala porođajnu vještinu. To doslovno značenje nije ni toliko da-

leko od ideje kojom se vodio Sokrat. Pokušati iz svake osobe izvući znanje. Ipak, samo znanje o pojmu i njegovo razumijevanje nije bio krajnji cilj Sokrata u dijaloškoj metodi. On je smatrao da bi ova metoda trebala oplemenjivati i usavršavati čovjeka te vršiti odgojno-etičku funkciju. Za njega je jedino istinsko znanje ono iz kojeg se razvijaju vrline kao trajno svojstvo čovjeka (Bolčević, 2015). Valja uvidjeti da je ova metoda nalik višoj razini kritičke teorije, a to je samokritika. U njoj sam student/učenik/sugovornik preispituje samog sebe i pročišćava vlastite ideje te shvaća da je u velikoj mjeri pogrešiv. Samim time, shvativši da smo pogrešivi, doveli smo se do zaključka da i druge vidimo kao pogrešive, te više ništa ne uzimamo zdravo za gotovo. Na ovaj način priječi se Adornov crni scenarij o ponovljenom holokaustu jer u momentu kada svaka osoba nauči koristiti oruđe rasuđivanja i primjenjivati ga u svom svakodnevnom životu, govorimo o potpunom uspjehu odgoja i obrazovanja. Ono što se nikako ne bi smjelo dogoditi, a u čemu vidim problem ove teorije, jest razviti ovu vrstu skepse i propitivanja prema svima drugima osim prema sebi. Ovdje svakako valja pratiti Sokrata i krenuti od preispitivanja vlastitih „znanja“. Moja ideja je da bi to u početku trebao činiti nastavnik/profesor koji propitkuje naše znanje, ali da je generalna ideja da ta dijaloška metoda postane monološka; da mi sami postanemo sposobni propitkivati vlastito znanje i tražiti protuprimjere sami sebi.

Da zaključim, hermeneutika kao metoda izuzetno je oružje koje nas potiče da sagledavamo okolnosti i utjecaje o kojima prije nismo ni razmišljali kao važnim. Uči nas da propitkujemo sve informacije, podražaje i odgojne situacije u

kojima se sami nalazimo ili na koje naknadno trebamo reagirati, kao i da sagledamo reagiranje, iskaze i djelovanje svake druge osobe u kontekstu društva kojem pripada i njezinih drugih osobnih čimbenika. Ali ono još važnije, vjerujem da bi nas trebala učiti propitkivati vlastito razumijevanje samih sebe jer mi smo sami sebi alat kojim spoznajemo sve, a ukoliko je taj alat kompromitiran, *uzalud vam trud svirači*, i sve metode kojima naknadno pokušavamo doći do istine.

Literatura

1. Afrić, V. (1984). Teorijske osnove hermeneutike. *Revija za sociologiju*, 14 (3-4), 191-200.

2. Barbarić, D. i Bracanović, T. (2001). *Gadamer i filozofska hermeneutika*. Zagreb: Matica hrvatska.

3. Deretić, I. (2011). Da li nam je hermeneutika uopšte potrebna? Platon o umeću tumačenja. *Filozofija i društvo* 22 (2), 215–228. DOI: 10.2298/FID1102215D.

4. Dilthey, W. (1980). *A Hermeneutic Approach to the Study of History and Culture*. The Hague/Boston/London: Martinus Nijhoff Publisher. DOI:10.1007/978-94-009-8869-9

5. Gadamer, H. A. (1986). *Was ist Wahrheit? Gesammelte Werke 2, Hermeneutik II, Wahrheit und Methode*. Tübingen: J. C. B. Mohr.

6. Huilin, Y. (2014). Scriptural reasoning and the hermeneutical circle. *Literature and Theology*, 28(2), 151–163. DOI: 10.1093/litthe/fru027

7. König, E. i Zedler, P. (1998). *Teorije znanosti o odgoju*. Zagreb: Educa.

8. Krstić, P. (2020). „Obrazovanje za proturječnost i otpor“: Prilog rekonstrukciji Adornove „pedagogije“. *Metodički ogledi*, 27 (2), 11–33. DOI: 10.21464/mo.27.2.4

9. Lenzen, D. (2002). *Vodič za studij znanosti o odgoju. Što može, što želi*. Zagreb: Educa.

10. Palekčić, M. (2010). Herbartova teorija odgojne nastave – izvorna pedagojska paradigma. *Pedagojska istraživanja*, 7 (2), 319–338.

11. Palekčić, M. (2015). *Pedagojska teorijska perspektiva. Značenje teorije za pedagogiju kao disciplinu i profesiju*. Zagreb: Erudita.

12. Pavić, Ž. (ur.) (1998). *Filozofska hermeneutika XX. Stoljeće u Njemačkoj*. Zagreb: Biblioteka Scopus.

13. Schleiermacher, F. D. E. (2002). *Hermeneutika i kritika s primjenom na Novi zavjet*. Zagreb: Demetra.

14. Tillman, K. (1994). *Teorije škole*. Zagreb: Educa.

15. Turk, M. (2014). Predložak za analizu (pedagoškog) problema iz perspektive teorija odgoja: primjer školske lektire. *Školski vjesnik*, 63 (1-2), 163–180.

Summary

Hermeneutics in the context of the science of education

Hermeneutics, initially an art of textual interpretation, was quickly recognized by scholars for its value in the social sciences as well. A crucial component of pedagogy is understanding the learner, as this is the foundation for all educational relationships. This article follows the development of hermeneutical thought as viewed by its key proponents, connecting it to a holistic understanding of the human being. The paper then discusses spiritual-scientific pedagogy, as a form of applied hermeneutics. This approach begins by observing a specific situation, then incorporates personal experience ("how I understand this situation") to facilitate the subsequent shared experiences, all while respecting a historical development - both social and personal development of an individual. The author concludes by reflecting on her own practice, drawing on the principles presented in this article.

Keywords: *spiritual-scientific pedagogy, hermeneutics, relations in upbringing, the problem of truth, interpretation.*